

329

sonst es nicht das nicht sagen wollte, das die fast in allen Bibliotheken
noch gedruckte fünfzig v. Rangordnung des Jahres nach Facultät
abzuändern für gut fand.

Joh. Müllers nem solá viselte a Bibliothecarius: hivatal.

Abbe Hofstetter hat nun seine intrinseca vertheilt über die
Momente der altdruckschen Literatur, die dort sind, angefangen.

Stingel, (k. k. Hofrath u. nunmehr Custos an der Hofbibl. —
normaler wissenschaftlicher Aufsatz des Prof. Rainer bei der
Vollendung seines Pandion) succediert etc.

A Cz és Cs Apológiája. — Dunaiság —
Tiszaiság.

Berzsenyikhez, Képhalom, Martz 8d. 1811.

Cherette barátom! In medias res, egy ugrással! —
nem Grammaticai válaszom nem lehet rövid?

Kérdésid egy:

1.) ly, e helyett lyly?

Ha rövidség kedvéért a kettős lyly helyett jól lehetne ly:
mi von-ele arról hogy rövidség kedvéért a ts és sz hangjait
ly is és cs is sz által is íróm? Ezt kérded, és feleled: —

Prosz az illatio; — úgy volna jó, ha ezt kérdened: ha ly-el
 élél ly helyett: miért nem cc és ck vel is? De én ezzel
 élél, s így fordulóni: keccsel, maraccsal, láucczal. Más
 valahol a val vel propositio első betűjű hanggal ragad ő
 ve, ott a végelötti (penultim.) betű első betűjű és nem a vég,
 s^o; p: o: kecczel, feccellyel, kéccnyel, olacczal, fiittyel;
 és ez azért edd, mert a bititeránar az első betűje az uval,
első betű, ly és a ly az uvalról csak lgyítja. Így látjuk
 ezt a XVI század nyomtatványiban is, hol a gy, ly, ny, ty
 erreint jegyezteték: g, t, n, t.

De kérdésed nyilván nem egyebet kéren mint ezt: Ha ly
 ségtelemit semmit nem kell szaporítani az írásban, miért
 szaporítom a kérdésbe vett két hang? ts és th képeit, ugyan
 azon hangokat hol ts és th, hol cs és ch által festvén?
 Felelet: Azért írom így, mert ez a két ny ugyan-azonnak lgyíti
 hang nem ugyan-azon hang. Allításom bizonyítása a ny
 gyedik kérdésben előjövén, itt nem késer.

Második kérdés:

Ha a magyar nyelv írásában van c betűnk, miért
 nem élünk vele? — Én úgy hiszem, hogy itt azt akarod el-
 tetetni, hogy miért nem élünk c vel h betű ségedelmé nél-
 kül a th, vagy évreréntem: ch, által jegyzett hang festésé-
 ben? — Vannak példák rá, hogy a Cecci és Loonci neveket
h nélkül c vel jegyeztették. Így fordul elő Tündi Sebestyén

nel verseiben mind a két név. Így itta nevet eggyúel
 több Eldödium, még pedig olyan Eldödium, ki nem csak a
 legkisebb híve vala a Károlyvárban, s azért, cum mi
 naces tupe volum tetigere mento, a kis. Tabla mellé
 ültetett s "Jelö" Mestresner nevezetett, — így itta
 mondom; nem csak Karinci Péter, ki deár verset is
 csináltatott, hanem így a fija is András, ki hasonló,
 képen nem tartatott rossz főnek a maga idejében. Nem
 azért, hogy egy a két Eldödiumet láttam így járni, hanem
 azért, mert simplifikálni mindent jó, én 1793ban így
 adám ki a Herdes' Pasanythionit és a Wieland Diogen
 nevezet. De barátim elvontak az új útról, s azzal retten
 tetten, hogy a cafrang, comb, cudar leginkább pedig a
tánc és láncc kafrang, komb, kudar, tánc és lánc
 gyanánt fog olvastatni; s engedtem megolvasáidnak.

Harmadik kérdés:

Ha az idegen szót, midőn magyas beszédben fordul,
 nál. elő, a szerént kell írni, a hogyan tulajdon honjaid
 ban irattatnád, miért írod Cassius helyett Cassiusát?

Erre megfelel azon jegyzésem, melyet Főújsáim és Kis
 újsáim 44 — 46 lapjain találsz. Addig vedd postán azon

levelemet, mellyben a' his munkát Néred, Kiser és Horvátnak azon orában küldöttem-meg, a' mellyben a' nyomtatványok' csomója legentkez jött Patakol. Nan gyon vajnálom hogy a' Cocatevich és Bratusch elundott neveid mellé még a' quintusSCH horatiusSCH flaciusSCH és a' cajuSCH criSCHynSCH sallustiusSCH neveket nem felel, hogy a' nehezebben-estő olvasó is értesse ezt az igazság barbacieSCHt. — Nem lehet mindenütt elhanyagolni azt a' festelmev SCH hangot, illyen a' ost, ost, ost meg' ost egyebet. De a' hol ellehet, hányjrd-el.

Negyedik kérdés.

ost isjund e és ost? vagy ost és ost?

Minden nyelv' orthographiájának egyet a' tövényei:
 1.) hogy ugyan-azon hang minden esetben ugyan-az betűvel által jegyzetessék. — 2.) hogy ugyan-azon betű minden esetben ugyan-azon hangot állaltassák.
 Van még egy harmadik is, — a' legfundamentálisabb de azt adarom hagyom továbbra, s' azt kell itt megmutatnom, hogy ez a' tétő egymással nem van világosan eljegyz, hanem egymást el is forli.

3.) hogy azon esetekben, a hol a pronuntiatio világos el-
 leendőben vagy a grammaticai formatiói characteri-
 cus betűjellel, a hangzást kell az írás által kifejezteni,
 (mos, lavat; lavet, mos-ja, az az mosva): ellenben va-
 lahol a hangzást tökéletesen ellene nem hiált a gram-
 maticai formatiói charactericus jegyeinek, ott, ha az
 casus per approximationem eshetné is, fel kell venni a
 formatiói charactericus jegyeiket. — Ennek oka az, mert
 az írás is hang' képe ugyan, de nem a ~~szem~~ hallás' hanem
 az látás' organjához szól; s az lévén célja, hogy a gondo-
 latot a lélethez vigye, tökéletessége azt úgy kívüli, hogy a
 megtévedés, a mennyire tőle kitéli, eltávolított.

Ha az első regulát követjük, mongya, gongya, nág-
gya, rüggya, nyallya, nyellye, vonnya, hánnya, fog-
lalattya, ruházattya, mártor és vátvator fog íratat,
 ni; és ha valaki ezt a regulát tartja mindennek, s e mel-
 lett cs-vel élne ts helyett, baraccságot, mulaccságot,
véccséget, némeccséget, foccságot, vaccságot, imaccsá-
got, szabaccságot fog írni. Ezenel képtelensége önként
 ugrik szembe, és így nem vesztegetem az időt megzafolá-
 sóra. — Nem kisebb képtelenség, midőn az a regula né-
 melly Tróindat arra gédíti, hogy mivel nekil a cscs szóban
 elől és hátul álló consonans olyannal látjuk, mint az

mellyet a tótság szóban álló é vocális közölte hallani
 a veceset tsets. nem írja. Rendes, hogy ezt az é rövid
 is teszi, a tír elállanak az első regulától, és a hangok
 fevésében a második és harmadik regulát is szeméret
 tartják, és a falja-t nem írja falljának, tudván, hogy
 az l ezen szóban a suffixum j betűje által lagyítatott
ly hangjává. Ezt az é rövidet minemely egyezésben
 magokkal, nem consequenset. Valamint a falja leír
 sában nézve, ha az ly hangja originalis ly e, vagy
 a compositio által formált hang: így kellené azt néz
 ni, mindég miros valamelly szóban az a hang fordul
 mellyet a veces szóban létszer hallunk.

Valahol compositio van, ott metrica positionar is
 kell lenni: adja, falja, vonja, látja hatja nem pyothi
 chinzi lábár, hanem trochaicusz, és így hibásan ír
 tatnának agya, falya, vonya, hatya-nak. Így épen
 a t-en végződő szóban midőn e-en kezdődő ragaszk
 járul hozzájár: tótság, létség spondaicusz volna, ha
 az o és elsőbb e felett accentus nem állana is. Lát
 jár ezt nevezetesen a múltság ^(nemesség) szóban, mellynek
 második vocalisa rövid, de hozzá járulván a szóhoz a
ság ragaszk, és annak első betűje a t hoz érven ^{positio}
 csinalván, a szó nem amphimacer többé, hanem olly ige

molossus, a millyet kívánni kell és lehet. Más a más
 sodit regula azt kívánja, hogy ugyan azon betű minden
 esetben ugyan-azon hangot jegezzent. Ha a múltság
 molossus, az az, ha a ts az elötte álló rövid vocálist hos,
 kívánja sette: hogy olvasom egeret: vatsora, ketsege, ke
teget, kossonya, reseg, feseg, tsátsog (bizonyosan
 nem tsá tsog.) petsenye, és más egyebet? — A'k
 egeret igazarnak nem ismételhet, én annak nem magyaráz,
 kor.

Tovább mégyer: — Ha a cs hangja nem originális
 és nem simplex hang: mitént állhat az a szóak elején,
 és hogyan lehet ottan positio? péld: csecs, csorda, csat,
csalán? — Vagy mire való fictióhoz folyamodni hogy
 valamit kimagyarázassunk, és azt mondani hogy ott ott
 Auspflag van mint a muzsikában, és igazán így kellene
 mondni: csecs, csorda, csat, csapszér, csalán, mint a
 hogyan a tréfát és trágát, strimflit magyaráznánk,
 ha azok magyar szór volnának. (A ptricvör szava igaz,
 tán csak tricvör.)

Ide járul a Régiség példája: — Révai Antigg. Titel.
 Hung. p. 52. est írja: "Pro ts occurrunt in hoc manuscripto
 "pto" — (a tsátok jeleimet est) — "c, ch, s, sc."
 "Ex gr. gimulcetul = gyümölcsétül." — Ugyan ott pag. 65.

először Gallus Anaximandnak ezen javait: Hogy ha a nyelv
járak ezt minclis, metence az affunac? Ugyan ott le-
 vesnek javai. Meczesk.

De még többet mondok: Révai nagy ellenége vala a
cs és ch betűnek. Ő maga vez araszja ellen a legvil-
 gosabb bizonysgot állításom igazsága felől. Enlétet nem
 tájában lap 55 új formákat rajzolt a biliseárnak, a mil-
 lyen az ö ts és th-je, a közönségesen elfogadott gy, ty,
ny, ty, sz, és sz. I me ha az a hang, melyet én cs
cs és ch által fejtet, nem cs és ch, hanem ts és th,
 minél írta ezeket (ugyan ott az az lap 55) cromb, csat,
csafrang, derce, ketrecz, csap, fekete, papucs, nem így
Tomb, tat, tafrang, derce, ketret, tap, fekete, paput,
 hanem a maga tulajdon kóholásu betűjével úgy, a hogy én
 azokat a könyvből kiírom: Comb, Cat, cafrang, derce, ket-
recz, cap, fekete, papuc? miért pag. 56. contjaint, picin-
tancol, beeben, coda (coda) Bikráckád, gak. — És még
 is mind ezt mellett pag. 56. igen helyes megkülönböz-
 téssel, sor 12. így írja a sőt: Frisits és nem Frisic.
 Semmi sem bizonyít inkább, mint az ellentézőnek val-
 lása. —

Hordja e még többet? — A Magyarokat nem va-
 la betűje, írása. Azor a Messzer, a kiret Ő Apostoli

Feltehetően mi fentebb canonicizált első hivatalyund, Rajk, közt
 rend hozott, a deár Alphabetumot ismeret, s azzal tanis-
 tottal beemintet magyar hangokat fesseni — és ezt ugyan-
 igen helyesen, mert ~~h~~ minden betűt közt, mellyeket ismerel,
 egy a legkebb formájait. Ez az Alphabetum van máig főtár-
 ban. A gyemert a melly nap iskolába vitetik, más ismeti a

C potentiaján s formáját, s epen az a hangot ragasztani
 mellé, a melly a recze, ruca, döczög, percze, percz s szoban
 hallatják. Ez a vérony C vagy a mostani földi szerint Ch
 úgy testvére a Cs nek mint az S és Sh testvérek. Miért
 tellene tehát eliltani az írásból, holott reá gúdvég van, nem
 tudom más orát, mint azt, hogy a XVIII di házában nagyon
 elhatalmazott a ts és th vel élés. Úgy de az nem hatal,
 magost. el úgy mint hogy a C és Ch elfojtattak volna
 általa. Ki látta valaha a Wári, Ganád, Gongrad, Forzác,
Rádócy és Wosray neveket egy meg egy más nevet és
 földet t-vel írva? — Feljebb elfeledém feltenni, hogy
 a C a deár-magyar Alphabetumban nem olly gúdvégtelen
 s feleslegi betű mint a Q és az X; mert ezt a KSz,
 amast a K törelelesen kinyomja s a nélkül hogy magyar
eredetű földön hibát fülne kihagyása: de nem illy fül,
 ségtelen a Cs és Ch, mellyeket elhagyásod által az Or,
 thographián második tövénye s a hatmadik is bizony,
 van fel fog ~~ör~~ bontattani.

Éll vetnem, hogy az idegen nyelvből hozzánt által,
 jött jórban kifogás nélkül az a betűt kell megtartani,
 mind, a melly beuner honjorban találtatott: Tehát
Csáfas és nem Tráfás, Horácz nem Horácz, Terentz
Propertz, Kupetrki; Chodowiecky + más oroból is
 c-vel kell írni, mint Potockyt, noha Chodowieckiner
 + Potockinaat pronunciáltatik a fő.

Dunaismus, Tiszaismus

Amás ez a cirkelye levelednek, édes barátom, sokkal
 nagyobb tekintetet érdemel mint az a kérdés, ha kell e cs
 vel írni: én egyen még is felette rövideden fogok általesni
 most erre felette leveles felel-meg.

Egyenlő jura van az egyjdi megyének mint a má,
 sítar a maga dialectusához, és az egyjdi a másira fe,
 lett csak azon esetben kívánhat előseget, ha világos, hogy
 auner dialectusa a többségé, amast a másirat pedig
 sokkal kisebb része ismeri jónak vagy gyakorolja. — De
 édes barátom, az iro nyelwe nem a Nép nyelwe, hanem a
Könyvírói nyelwe (die Schriftsprache). Saxonia kicstiny
 Austria, Tyrolis, a Sváb föld, Helvetia, Alfatia + nagyjó,
 és még is a Saxoniai nyelw a Könyvírói nyelwe, + nem is
 a Saxoniai nyelw, hanem a Tudósok nyelwe az.

Kís Soprony Vgyei születésű. Ki ismeri az ő születését
 munkáját olvasván? Ki mondja Virágot, Kinygylt Dun
 nainak? — néhol, néhol kistörök rajtól, mint rajtam
 ki néhol, hogy Joraj és Debreczen tája szült és nevelt;
 — (mert én Biharban születtem és neveltettem két efféle
 koromig, és az Anyám Atyjá; az öreg Bostányi Jereusz ol
 ladván, minden effendőben lejártam oda Patáról).
 Virág nem mond adaja, noha az adó-ból úgy kézen
adaja mint ideje és mereje lett a mezőből és időből
 ő nem mond méhét (apem) hanem méhet; mert a
 magyar declinatio a vocalisba kimenő substantivum,
 most úgy ragasztja öfve a pronomem possidenssel, hogy
 a rövid vocalis felibe accentust von: epse, epém, ve
se, vesém, és így teve, kefe, kova, fa p. Más hogy a
méhém (apis mea) szótárban volna nálától, nem tudom,
 és hinni nem merem; és így a nominativus, méhe sine
 suffixo testis persone et in statu absoluto, hibás forma.

Ha valaki a maga munkájában születése helyét írta,
 jót hitálaltatja az olvasóval, az által még nem vét.
 De ha valaki azt épen hirdeti, és egy szóval, ha munk
 ráját nem a könyvírás nyelvén, hanem a maga Biv
 vinciáján írja, más arros megném állítani, hogy vét
 Mi lenne p: o: ha a Biharai ladó Biharai pronunciatió

344
valóná: lú, idev, ig, fil, jíg etc. Hálá Jsten,
nem még ez seutiner epebe nem jutott, s nem is fog, ha,
nemha olly céllal is, mint Toss ista a maga Alfaxoniai
fylljeit. — Vannak néha illyetén fellobbanó gondolat,
jaind: de azot magyarban elalphanak, és én is a Te kedv,
seidet vagy javallásaidat a fil, fölöttem s (az utolsób,
ban épen nem arador-fel; csak hogy a derivatumot így
nem mondattatnak, a mennyire tudom: Fölös-öt, föl,
jebb s) ig (ardet) csánt egerre hagyom. Minden nyelv,
ben vannak zavarat mellyel ugyan azon hangon hang,
zanak, de több dolgot jelentenek: OS, csont, száj,
aroz. áll nr stoft és Tim. s Ez seuti sem háborgatja,
mert nincs veá szüdvég. A görög nyelv tele van adjecti,
vumodral, mellyel a főnek mind jó mind rossz éstelmei.
jelentik a hangnak minden változása nélkül. Agros,
chors tegyetlent, tevélyt és nagytevélyt is tejjem, mint
nálunk az erkölcsös maraszt tejjem, de jót is tehet.

Sanyasú vagyok, azt írod. Pedig az igen seutini,
ben nem jó. — Hidd-el, eide, barátom, hogy azt magam
is gyarostta ézem, tapasztalom. És még is nem az e tíz,
sünd, hogy egész erővel az igen felé törekedjüdi? Szeren,
csellen ista az emberiségnek, hogy a méltókat el nem
salálja, hanem rajta gyarosan túl vág. — De eumet is

van jó oldala. Ha a természet nem ronthatna, mikém
 fogna építeni, holott ő csak úgy épít, ha ront. Addig osz-
 cillálunk, míg eltaláljuk hol kell megállani. Jaj, hogy
 veldyos holmi csak azért telünk jóval, mert ott állottunk
 -meg! —

Romantke és Ballade.

Größten Romane u. Ballade, die aus von dem Dichter die,
 kann wünschenswerth zur Bezeichnung derselben poet'yschen Form,
 wenn gebraucht werden, kann man ihnen charakteristische
 Ueberschiede ansetzen, denn unstränzlich bezeichnete Ballade
 ein Lied, das man zur musikalischen Begleitung, bei welchem
 zum Lango, bestimmt. Dasselbe ist aus die von einigen Prosa-
 tikern unrichtig bezeichnete Ausdrücke Romantke auf
 die frohe und komische Darstellung des Stoffes,
 u. die traurige Ballade für die tragische und
 sentimentale Form nicht willkürlich, u. wird
 selbst von dem Dichter nicht in dieser Gattung nicht
 festgehalten.

Ez a Pölig Esthetikájából v. a. 2.
 u. a. 1. fejezetéből v. a. 2. fejezetéből.